

מתורת רבינו ראש הישיבה הגאון רבי ברוך דב דיסקין שליט"א

מתוך שיעורו השבועי בישיבת ארחות תורה • פרשת דברים – חזון תשפ"ג

ככוכבי השמים לרב (א. י')

הנה לפעמים עם ישראל נמשלו לכוכבי השמים ולפעמים נמשלו לעפר הארץ, ומבארים דכוכבי השמים היינו כשאינם מאוחדים, וכעפר הארץ הוא כשנמצאים באחדות, ולפי זה מבואר מה שכתוב כאן ככוכבי השמים לרוב, דזהו הטעם שאמר אח"כ איכה אשא לבדי טרחכם וגו', דכיון שלא היו מאוחדים הוצרכו לדיני תורה, אבל אם היו כעפר הארץ באחדות לא היה טורח להנהיגם.

ככס אלף פעמים (א. י"א)

הגרעק"א ביאר דמשה רבינו לא נתן קיצבה לברכתו, דמה שאמר ככס אלף פעמים אין הכונה אלף פעמים ששים ריבוא, אלא מתחילה ככס דהיינו ב' פעמים ששים ריבוא, וכך יעשו אלף פעמים, דבפעם השניה יהיה ר"מ ריבוא ובפעם השלישית ת"פ ריבוא וכשיעשו כן עד אלף פעמים יעלה החשבון לאין מספר.

איכא אשא לבדי (א. י"ב)

נוהגים לקרא פסוק זה בניגון איכה, והעיר הגרמ"ד סולובייצ'יק דבמדרש (איכ"ר פתיחתא י"א) איתא אלו זכיתם הייתם קוראים בתורה איכא אשא לבדי, ועכשיו שלא זכיתם הרי אתם קוראים איכה ישבה בדד, ועוד איתא (שם פ"א ס"א) משל למטרונה שהיו לה ג' שושבינין וכו', כך משה ראה את ישראל בכבודם ושלותם אמר איכה אשא לבדי, ומבואר דהוא שבח לישראל שהיו כ"כ מרובים, ולפי זה לא שייך לקרא בניגון איכה, והחזו"א סבר שאין לקרוא בניגון איכה מטעם אחר, משום דהוי אבילות בפרהסיא.

טרחכם ומשאכם וריבכם (א. י"ג)

פירש רש"י טרחכם שהיו טרחנים, משאכם שהיו אפיקורסים, וריבכם שהיו רוגנים, והרמב"ן פירש דלא דיבר בגנותם, אלא טרחכם שהיה טורח גדול ללמד ליוצאי מצרים תורה ומצוות, משאכם על שהיה מתפלל עליהם, וריבכם ללמדם משפט.

ושפטתם צדק בין איש ובין אחיו ובין גרו (א. ט"ז)

פירש רש"י דגרו זה בעל דינו, הגר"י כתב דיש לפרש באופן אחר דהנה הרמב"ם (פ"י ממלכים ה"ב) כתב שישראל וגוי שבאו לדין, אם כשידונו לפי דיניהם יהיה לטובת הישראל, ידונו לפי דיניהם ויאמרו כך דינכם, ואם יהיה לטובתו שידונו לפי דינינו דנים לפי דינינו ואומרים להם כך דינינו, והוסיף הרמב"ם ויראה לי שאין עושין כן לגר תושב אלא לעולם דנים אותו בדיניהם, וביאר הגר"י דהרמב"ם פירש כן בפסוק כאן ובין גרו, דהיינו גר תושב, דבין ישראל לגר תושב צריך ושפטתם צדק.

לא תכירו פנים במשפט (א. י"ז)

פירש רש"י זה הממונה להושיב הדיינין, שלא יאמר איש פלוני נאה או גבור אושיבנו דיין וכו' והוא אינו בקי בדינין, נמצא מחייב את הזכאי ומזכה את החייב ע"כ. מבואר בדברי רש"י דהטעם הוא מפני שאינו בקי בדינים ונמצא מחייב את הזכאי ומזכה את החייב, הקוב"ש בב"ב דף כא ע"א (אות ע"א) כתב דכל האיסור הוא רק אם ממנה מי שאינו הגון, אבל אם ממנה את ההגון אע"פ שמינהו בשביל ממון אינו עובר בזה, והוכיח כן מהא דאיתא שם דמרתא בת בייתוס נתנה תרקבא דדינרי כדי שימנו את יהושע בן גמלא בכהן גדול, וכתבו תוסי' שם דהטעם דהיה בזה איסור כיון שהיו חשובים ממנו, מבואר דבלא זה שיש חשובים ממנו אין איסור למנות את מי שהגון לזה.

אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן (א. י')

הרמב"ן בהקדמתו לספר דברים כתב לבאר מה שיש מצוות שנכתבו בספר דברים ולא בשאר ספרים, אע"פ שהוא משנה תורה, דבאמת כבר נאמרו כולן בסיני או באהל מועד בשנה הראשונה קודם המרגלים, אלא שלא נכתבו בספרים הראשונים כי אולי לא נהגו באותן המצוות רק בארץ, או מפני שאינן תדירות.

ובשו"ת הרדב"ז (ח"ו סי' ב' אלפים קמ"ג) הקשה איך כבש משה רבינו נבואתו ארבעים שנה, ועוד הקשה דשמיטה ויובל וכל המצוות התלויות בארץ לא נהגו אלא בארץ, ואע"פ כן נכתבו בספרים הראשונים, ועוד הקשה כמה קושיות ע"ש, וסיים דנראה לו שכל מה שנתחדש בספר דברים נאמר רק בערבות מואב.

במדבר (שם)

פירש רש"י בשביל מה שהכעיסוהו במדבר, מובא בספר אדרת אליהו בשם הגר"א דכל העבירות שהזכיר בפסוק זה הם מה שעשו לאחר מתן התורה, אבל על מה שעשו קודם מתן תורה לא הוכיחם, דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי.

וחצרת (שם)

פירש רש"י במחלוקתו של קרח, והקשה החזקוני שחצרות היה לפני כן במרגלים, וקרח היה אחרי כן, דקורח הוא סירחון רביעי, שהיה עגל, מתאוננים, מרגלים ואח"כ קרח, ועוד הקשה דבתרגום תירגם בחצרות דארגיזו על בשרא, והרי ארגיזו על בשרא בקברות התאווה ולא בחצרות, ועי"ש מה שתיירץ.

באו ורשו את הארץ אשר נשבע ה' לאבתים לאברהם**ליצחק וליעקב לתת להם ולזרעם אחריהם (א. ח')**

בטעמא דקרא הקשה דאיתא בסנהדרין (דף צ:.) תחית המתים מן התורה מניין שנאמר (י"א. כ"א) "אשר נשבע ה' לאבתים לתת להם", לכס לא נאמר אלא להם, מכאן לתחית המתים מן התורה, וקשה דגם כאן כתוב "לתת להם", וא"א לפרש דהכוונה לתחית המתים דהרי כתוב ולזרעם אחריהם, ואם הכוונה לתחית המתים א"כ זרעם לפניהם.

ותירץ דכאן יש לפרש דהכוונה על ארץ ישראל שמוחזקת להם מאבותיהם, ולכן כתוב לתת להם, והיינו לאבות שהיתה מוחזקת להם, אבל שם שכתוב כימי השמים והיינו לעולם א"א לפרש משום שארץ ישראל מוחזקת, דהרי גלינו מארצנו ונלקח ממנו, ועי"ז דרשינן בגמ' דלתת להם היינו בתחית המתים.

לא אוכל לבדי שאת אתכם (שם)

פירש רש"י אין דייני אומה זו כדייני שאר האומות, שאם דן והורג ומכה וחונק ומטה את דינו וגוזל אין בכך כלום, אני אם חייבתי ממון שלא כדין, נפשות אני נתבע, שנאמר (משלי כ"ב. כ"ג) וקבע את קובעיהם נפש ע"כ. וצ"ב דהרי גם בני נח נצטוו על הדינים, וא"כ כשטעו ג"כ נתבעים, וביאר בטעמא דקרא דשאר אומות כשדן לפי שיקול דעתו אע"פ שטעה אינו נתבע, כיון שהיה נראה לו כך ע"פ שיקול דעתו, ורק כשהיטה את הדין במזיד נתבע, אבל בישראל אינו כן אלא נתבע גם כשהטה ע"פ שיקול דעתו כיון דצריך לברר את דין התורה.

ופירש רש"י שיהא חביב עליך דין של פרוטה כדין של מאה מנה, שאם קדם ובא לפניך לא תסלקנו לאחרון, וביאר בטעמא דקרא דרש"י לא פירש כפשוטו אדם גדול בתורה וקטן בתורה, והיינו משום דבזה באמת צריך להקדים את הת"ח משום כבוד התורה.

שנים עשר אנשים איש אחד לשבת (א. כ"ג)

פירש רש"י מגיד שלא היה שבת לוי עמהם ע"כ. והקשה השפתי חכמים דבלאו קרא יתירא דשנים עשר, תיפו"ל שבפרשת שלח מונה בפירוש כל נשיאי השבטים, ושבת לוי לא היה בתוכם, ותירץ דהכא נתחדש שאפילו לא היו בעצה עמהם, והט"ז תירץ כעין זה דכוונת רש"י על מה שכתוב (לעיל פסוק כ"ב) ותקרבון אלי כלכם, דגם בזה לא היו שבת לוי עמהם.

וישיבו אתנו דבר ויאמרו טובה הארץ (א. כ"ה)

פירש רש"י מי אמרו טובתה יהושע וכלב, וכן הוא בתרגום יונתן, והקשה בטעמא דקרא דכיון דכל שאר המרגלים אמרו רעתה של הארץ א"כ מ"ט היו צריכים לשמוע ליהושע וכלב, ועוד דבלשון הפסוק משמע שכולם השיבו טובה הארץ, והרי רק שנים השיבו כן, [ובספורנו כתב דכולם אמרו טובה הארץ וזבת חלב ודבש, ולדבריו לא קשה], וביאר דכיון דהמרגלים היה להם נגיעה שידעו שבארץ ישראל ירדו מגדולתם, וא"כ אם בני ישראל היו מתבוננים כראוי היו מבינים שצריך לשמוע ליהושע וכלב שאין להם נגיעה, ומבואר היטב מה שכתוב בסתמא שהמרגלים אמרו טובה הארץ, והיינו שכל מי שהשיב [בלא נגיעה] אמר שטובה הארץ.

וע"ד זה כתב הגר"א וסרמן הי"ד (בסוף קובץ הערות) שהגויים טענו לרבי יונתן אייבשיץ שהם הרוב וצריך לילך אחר הרוב, והשיב להם שרוב שייך רק במקום שיש ספק, אבל כשאין ספק כלל לא שייך ללכת אחר הרוב, ור' אלחנן כתב שגם הגוים מאמינים שהקב"ה ברא את העולם, ומה שכופרים בקב"ה הוא משום נגיעות כדי שלא יתחייבו לקיים מצוות, וכשיש נגיעות לא שייך ללכת אחר הרוב, ויש רק מיעוט שאינם יודעים את הקב"ה לא מחמת נגיעות אלא שהם מיעוט ואינם רוב.

וטפכם אשר אמרתם לבז יהיה ובניכם אשר לא ידעו היום טוב ורע המה יבאו שמה ולהם אתננה והם יירשוה (א. ל"ט)

הגר"י ביאר דהגזירה לא להכנס לארץ ישראל הייתה מחולקת, דעד גיל י"ג לא היה גזירה כלל, מגיל י"ג עד כ' הגזירה היתה רק על אלו שהיו מנאצים, ומכ"ו ומעלה הגזירה היתה על כולם, וזה הביאור בפסוק וטפכם אשר אמרתם לבז יהיה אלו הקטנים פחות מ"ג, ובניכם היינו מ"ג עד כ', הם דוקא "אשר לא ידעו היום טוב ורע" המה יבואו שמה.

כאשר תעשינה הדברים (א. מ"ד)

פירש רש"י מה דבורה הזאת שהיא מכה את האדם מיד מתה, אף הם כשהיו נוגעים בכס מיד מתים, והרא"ש והדעת זקנים כתבו מה דבורה עוקצת ואינה ממיתה אף הם לא הרגו אתכם אלא הכו בכס, ובדעת זקנים סיים שנראה שזה מלחמת וישמע הכנעני שכתוב (במדבר כ"א. א') וישב ממנו שבי אבל לא הרגו אחד מהם, אמנם בפשטות קאי על המעפילים, וקשה שהרי מת שם צלפחד.

ולא שמע ה' בקלכם ולא האזין אליכם (א. מ"ה)

וכתב הרמב"ן שהוא משום שגזר דין שיש עמו שבועה אינו מתבטל, והספורנו כתב מפני שהיה חילול ה' ומפני שהיה גזר דין שיש עמו שבועה, ומפני שחזרו מפני יראת העונש, ויש לדון אם כל אחד זה סיבה שה' לא ישמע, או מפני שהיה את כל הגי' הסיבות ביחד ואז לא מהני תשובה, וצ"ע.

ואשלח מלאכים ממדבר קדמות (ב. כ"ו)

פירש רש"י אע"פ שלא צוני המקום לקרוא לסיחון שלום, למדתי ממדבר סיני, מן התורה שקדמה לעולם, כשבא הקב"ה ליתנה לישראל וכו' ע"כ. והיינו אפילו אחרי שכבר נאמר למשה (פסוק כ"ז) "ראה נתתי בידך את סיחון", בכל אופן משה רבינו הקדים שלום, דיש דין להקדים לשלום אפילו כשהולכים להלחם, ועיין ברמב"ן.

הנה ערשו ערש ברזל הלא היא ברבת בני עמון תשע אמות אורכה וארבע אמות רחבה באמת איש (ג. י"א)

פירש רש"י באמת איש - באמת עוג, והיינו שאמת עוג היתה גדולה מאמת כל אדם, וקשה א"כ למה הוצרך לט' אמות, הרי כמו שלכל אדם סגי בארבע אמות דידיה, הוא הדין לעוג נמי תסגי בד' אמות דידיה, וי"א שהיה לעוג ידים קטנות, וקשה א"כ לצורך מה התורה כתבה את המדות ע"פ אמת עוג, הא עי"ז אין ידוע לנו המדה.

ולראובני ולגדי (ג. ט"ז)

הנצי"ב הקשה מ"ט הפסיק באמצע נחלת ראובן וגד (פסוק י"ב) וכתב נחלת מנשה (פסוק י"ג י"ד ט"ו), ושוב חזר כאן נחלת ראובן וגד, וביאר הנצי"ב דמשה רבינו ראה שבעבר הירדן כח התורה מעט, ולכך הרבה בנחלת מנשה שהיו גדולי תורה כדי שיתרצו לשבת שם, וזהו שהוכיחם כאן שלא יכול לגמור לחלוק נחלת ראובן וגד עד שיחלוק למנשה, ומזה ילמדו לדורות לדור במקום תורה.

ועי"פ זה יש לבאר מה שכתוב בפרשת מסעי (במדבר ל"ד. י"ד) כי לקחו מטה בני הראובני לבית אבתם ומטה בני הגדי לבית אבתם וחצי מטה מנשה לקחו נחלתם, וצ"ב מ"ט לא כתב גם במטה מנשה לבית אבתם, ולהנ"ל י"ל דרק נחלה שהיא לצורך הארץ נקרא לבית אבותם.

הפטרה - חזון

מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי

וקשה הרי יש מצוה לעלות לרגל, וצ"ל דכיון שיש דין להביא קרבן, והם היו רשעים וזבח רשעים תועבה, ונחשב כאילו באו בלא קרבן, ועל זה נאמר להם מי ביקש זאת מידכם רמוס חצרי.

ואשיבה שופטיך כבראשונה ויועציך כבתחילה

אומרים בתפילה השיבה שופטינו כבראשונה ויועצינו כבתחילה, והסר ממנו יגון ואנחה, וצ"ב מה השייכות בין שופטינו ויועצינו ליגון ואנחה, והנה בשערי תשובה (ש"א אות י"ג) כתב שיגון זה מהנפש, ואנחה מבואר בגמ' בכתובות (דף סב.) דמשברת חצי גופו של אדם, ומעתה י"ל דכשדנים ושופטים להציל עשוק מיד עושקו, הרי מסירים יגון מהעושק שלא יירש גיהנום, ומסירים אנחה מהנגזל ששייבו לו גזילתו, ועיין בפרשת שופטים מש"כ בזה.

ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה

הגר"ח זיע"א ביאר הכתוב, דהנה איתא (שמו"ר פרשה נ"א. ה') דהמשכן הוא על שם שנתמשכן על עוונותיהם של ישראל, והנה כל מלוה אינו חייב למחול על החוב, אמנם כשעשה צדקה ומחל על החוב, אם יש אצלו משכון של הלוה, המלוה מחוייב מדינא להחזירו, וא"כ אחר "ששביה בצדקה" דהיינו שהקב"ה ימחול לנו על עוונותינו, יהיה "ציון במשפט תפדה", והיינו שיתחייב להחזיר את המשכון מן הדין, שהרי נמחלו העוונות שבגללם נתמשכן המשכון, וידוע שהגר"א זיע"א חתם בברכת המזון "בונה ירושלים" ולא הזכיר "ברחמינו", כדכתיב בונה ירושלים ה'.

לרפואת מרן ראש הישיבה
רבינו ברוך מרדכי בן הינדא מלכה לרפו"ש